

adversus eum : nec invenierunt, etiam postquam vultu falsi testes accesserint, quod narrant, Mathaeus, c. 26, v. 59, 60, et Marcus, cap. 14, v. 55. Syrus : Quid amplius regnuntur nobis testes? Dixerat nocte hoc Caiphas : jam omnes totus concili, etiam illi qui nocte abiuerant, hoc idem dicent.

Iusti judices AUDIVITUS nostris auribus or, ex, ore eius, scilicet id quod condemnat eum, et morte dignum clamata, blasphemie, inquam, crimen in Deum,

CAPUT XXIII.

1. Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2. Ceperunt autem illum accusare, dicentes : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohabetum tributa dare Cesar, et dicentes se Christum regem esse.

3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens : Tu es rex Iudeorum? At ille respondens, ait : Tu dicas.

4. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum et turbas : Nihil inventio cause in hoc homine.

5. At illi invalescabant, dicentes : Commovet populum, docens per universam Iudeam, incipiens a Galilaea usque hie.

6. Pilatus autem audiens Galileam, interrogavit si homo Galileus esset.

7. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8. Herodes autem, viso Jesu, gavissus est validus; erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, et quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes sacerdotum et scribae constanter accusantes eum.

11. Specivit autem Iudeus cum exercitu suo; et ills induitum ueste alba, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, et magistris, et plebe, et

14. Dixit ad illos : Oblitus mihi hunc hominem quasi avertensem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inventio in homine isto ex his in quibus eum accusatis :

15. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad ultimum, et ecce nihil dignum morte actum est ei.

16. Enundiatum ergo illum dimittam.

17. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens : Tolle hunc, et dimitte nobis Barabam;

19. Qui erat propter seditionem quandam factam in civitate et homicidium, missus in carcere.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, voleans dimittere Jesum,

21. At illi voculabantur, dicentes : Crucifige, crucifige eum.

in Christum, in Casarem, quo nihil capitulii, blasphemavit coram nobis ipsis iudicibus, et Dei Filium et Christum se dicens, ac proinde proprio se ore damnavit, id quod etiam omnes apud Pilatum testari possumus, si est opus. His igitur auditis, conclusit denuo Caiphas ex omnium sententiâ, iudicavitque Jesum morte dignum esse.

Multa apud alios evangelistas reperiunt est quae ad hujus capituli intelligentiam faciant.

CHAPITRE XXIII.

1. Puis toute l'asssemblée s'étant levée, ils le menèrent à Pilate ;

2. Et ilis commencèrent à l'accuser, en disant Voici un homme que nous avons trouvé pervertissant notre nation, empêchant de payer le tribut à César, et si disait le Christ.

3. Pilatus interrogone done, et lui demanda : Êtes-vous le roi des Juifs? Jesus lui répondit : Vouz le dites.

4. Alors Pilatus dit aux princes des prêtres et au peuple : Je ne trouve rien de condamnable en cet hominie.

5. Mais eux insistant de plus en plus, ajoutèrent : Il soutient le peuple par la doctrine qu'il a répandue dans toute la Judée, depuis la Galilée, où il a commencé, jusqu'ici.

6. Pilate entendant parler de la Galilée, demanda s'il était Galiléen.

7. Et ayant appris qu'il était de la juridiction d'Hérode, il le renvoya à ce prince qui était aussi alors à Jérusalem.

8. Hérode eut une grande joie de voir Jesus, car il y avait longtemps qu'il le souhaitait, parce qu'il avait entendu dire beaucoup de choses de lui, et qu'il espérait lui voir faire quelque miracle.

9. Il lui fit donc plusieurs demandes; mais Jesus ne lui répondit rien.

10. Cependant les princes des prêtres et les scribes étaient là, qui insistaient toujours sur l'accusant.

11. Ainsi Hérode, avec toute sa suite, le méprisa; et le revêtant d'une robe blanche, il le traita avec mépris et le renvoya à Pilate.

12. Et dès ce jour-là même, Hérode et Pilate devinrent amis, d'ennemis qu'ils étaient auparavant.

13. Pilatus ayant donc fait venir les princes des prêtres, les sénateurs, et le peuple,

14. Leur dit : Vouz m'avez présenté cet homme, comme portant le peuple à la révolte; et néanmoins l'ayant interrogé en votre présence, je ne l'ai trouvé coupable d'aucun des crimes dont vous l'accusez;

15. Ni Hérode non plus; car je vous ai renvoyés à lui, et vous voyez qu'on ne l'a pas traité comme digne de mort.

16. Je vais donc le renvoyer, après l'avoir fait châtier.

17. Or il était obligé, à la fête de Pâque, de leur délivrer un prisonnier.

18. Mais tout le peuple se mit à crier : Faites mourir celui-ci, et nous donnerez Barabam;

19. Celui-ci avait été mis en prison à cause d'une sedition qui s'était faite dans la ville, et d'un meurtre qu'il y avait commis.

20. Pilatus, qui voulait délivrer Jesus, leur parla de nouveaut.

21. Mais ils se mirent à crier, disant : Crucifie-le, crucifie-le.

22. Ille autem tertio dixit ad illos : Quid enim malum fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, et dimittam.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur; et invalescabant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illi eum qui propter homicidium et seditionem, missus fuerat in carcere, quem petebant; Jesus vero tradidit voluntati eorum.

26. Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa; et imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi, et mulierum; quae plangebant et lamentabantur eum.

28. Conversus autem illum multa turba populi, et mulierum; quae plangebant et lamentabantur eum.

29. Quoniam ecco venient dies, in quibus dicunt : Beata steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quae non lactaverunt.

30. Tunc incipiunt dicere montibus : Cadite super nos, et collibus : Operite nos.

31. Quia si in viridi ligno hac faciunt, in arido quid fieri?

32. Ducebant autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvaria, ibi crucifixerunt eum, et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris.

34. Jesus autem dicebat : Pater, dimitte illis : non enim sciunt quid faciunt. Dividentes verò vestimenta eius, miserunt sortes.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes : Alios salvum fecit, se salvum faciat, si hic est Christus, Dei electus.

36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acutem offentes ei,

37. Et dicentes : Si tu es rex Iudeorum, salvum te fac.

38. Rerum autem et superscriptio scripta super eum principes cum eis, dicentes : Alios salvum fecit, se salvum faciat, si hic est Christus, Dei electus.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicentes : Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, et nos.

40. Respondens autem alter, increpabat eum, dicentes : Neque tu times Deum, quod in eisdem damnatione es?

41. Et nos quidem justi; nam digna factis recipimus : hic verò nihil malum gessit.

42. Et dicebat ad Jesum : Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus : Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

44. Erat autem hora sexta, et tenebra facta sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol; et velum templi scissum est medium.

46. Et clamans vox magna Jesus, ait : Pater, in

22. Il leur dit donc pour la troisième fois : Mais quel mal a-t-il fait? Je ne trouve rien en lui qui mérite la mort. Ainsi je vais le faire châtier, et puis je le renverrai.

23. Mais ils le pressaient de plus en plus, demandant avec de grands cris qu'il fut crucifié; et leurs clamours redoublaient.

24. Enfin Pilate ordonna que ce qu'ils demandaient fut exécuté.

25. Ainsi il leur fit donner celui qui avait été mis en prison pour crime de sédition et de meurtre, selon qu'ils l'avaient désiré; et il abandonna Jesus à leur volonté.

26. Et comme ils le menaient, ils prirent un homme de Cyrène, nommé Simon, qui revenait de sa maison de champs, et ils le chargèrent de la croix, la lui faisant porter après Jesus.

27. Or il était suivi d'une grande multitude de people et de femmes qui le pleuraient avec de grandes marques de douleur.

28. Mais Jesus se tournant vers elles, leur dit : Filles de Jérusalem, ne pleurez point sur moi, mais pleurez sur vous-mêmes et sur vos enfants.

29. Car voici que les jours viendront où l'on dira : Heureuses les stériles, et les ventres qui n'ont point d'enfants, et les mamelles qui n'en ont point allaité.

30. Alors ils commenceront à dire aux montagnes : Tombez sur nous; et aux collines : Couvrez-nous.

31. Car si le bois vert est ainsi traité, que sera-ce du bois sec?

32. On menait aussi avec lui deux autres, qui étaient des criminels qu'on devait faire mourir.

33. Et lorsqu'ils furent arrivés au lieu appelé Calvaire, ils y crucifièrent Jesus, avec ces voleurs, l'un à droite, et l'autre à gauche.

34. Et Jesus disait : Mon Père, pardonnez-leur, car ils ne savent ce qu'ils font. Pour eux, ils partagent ses vêtements, et les jetent au sort.

35. Cependant le peuple se tenait là, et le regardait; et les sénateurs aussi bien que le peuple se moquaient de lui, en disant : Il a sauvé les autres, qu'il se sauve lui-même, s'il est le Christ, l'élu de Dieu.

36. Les soldats mêmes lui insultaient, s'approchant de lui, et lui présentant du vinâge,

37. En lui disant : Si tu es le roi des Juifs, sauve-toi.

38. Il y avait aussi au-dessus de sa tête une inscription en grec, en latin et en hébreu, où était écrit : CELUI-CI EST LE ROI DES JUFS.

39. Or l'un des voleurs qui étaient crucifiés avec lui, blasphémait contre lui, en disant : Si tu es le Christ, sauve-toi toi-même, et nous avec toi.

40. Mais l'autre le reprenant, lui disait : N'avez-vous donc point de crainte de Dieu non plus que les autres, vous qui vous trouvez condamné au même supplice?

41. Encore pour nous, c'est avec justice, puisque nous souffrons la peine que nos crimes ont méritée; mais celui-ci n'a fait aucun mal.

42. Puis il dit à Jesus : Seigneur, souvenez-vous de moi, lorsque vous serez arrivé dans votre royaume.

43. Jesus lui répondit : Je vous le dis en vérité, vous serez aujourd'hui avec moi dans le paradis.

44. Il était environ la sixième heure du jour, et toute la terre fut couverte de ténèbres jusqu'à la neuvième heure.

45. Et le soleil fut obscurci, et le voile du temple se déchira par le milieu.

46. Alors Jesus s'écria d'une voix forte : Mon Père,

manus tuas commando spiritum meum. Et haec dicens, expiravit.

47. Videns autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens : Verè hic homo justus erat.

48. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quae fiebant, percutientes pectora sua revertentes.

49. Stabant autem omnes noti eius a longè, et mulieres quæ secuta eum erant à Galilæa, hec videntes.

50. Et ecce vi nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus.

51. (Hic non consenserat consilio et actibus eorum), ab Arimatæa civitate Iudeæ, qui expectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et petit corpus Iesu :

53. Et depositum involvit sindone, et posuit eum in monumentum exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54. Et dics erat paraseves, et sabbatum illocubatur.

55. Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo reverenter de Galilæa, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus Iesu.

56. Et reverentes paraverunt aroma et unguentum, et sabbato quidem sillerunt secundum mandatum.

COMMENTARIA.

VERS. 1.—Et pro tunc; cum probabili iudicio videbant eum condemnasse ex confessione propriæ, quale posset etiam Pilatum movere.

SURGENS, soluto concilio.

OMNIS MULTITUDINE, tota turba eorum, qui concilio interfuerant, pontificum, seniorum, scribarum; nullus enim voluit absesse. Quia causa justæ deficitur, multitudine se armavit.

AD PILATUM, ut ille eum crucifixum occidere.

VERS. 2.—COEPERUNT, scilicet postquam Pilatus recessasset condemnare Iesum ex solo ipsis prædictio, quod constat ex Joan. 18, v. 50, 51.

Hunc; pra contemptu haud nominant.

INVENIMUS; est præteritum; deprehendimus, non odio aut invidiâ in eum concitati flingimus, sed rei per nos ipsos comporta veritatem testamur.

SUPERVENTEM, seducentem propositis doctrinis novis, abstrahentem ab observatione legis divinitatis nobis.

GENTEM NOSTRAM, populum Judaicum.

VERS. 2.—COEPERENT AUTEM ILLUM ACCUSARE : cùm scilicet Pilatus cum condemnare poluisse, his auditâ causâ, ut constat ex Joan. 18, v. 50 et 51. Itaque tria crimina ei objicunt, omnâ politica, et magni momenti eorum iudicio futura apud iudicem ethnicum, qui questiones de sabbato, de ceremoniis, de traditionibus non multum curarunt videbatur. Primum est, HUNC INVENIMUS, id est, non fluximus nos, non audivimus ex aliis, sed reipsa per nosipos deprehendimus, SUBVENTOREM GENTEM NOSTRAM: Græcæ, pervertentes, id est, nove doctrine prædicione seducentes populum Judaicum. Secundum est, ET PROBIBENTEM TRIBUTA DARE, seu dari, CESARI Romano-

je remets mon âme entre vos mains. Et en prononçant ces mots, il expira.

47. Or, le centenier ayant vu ce qui était arrivé, glorifie Dieu, en disant : Certainement cet homme était juste.

48. Et tout le peuple, qui assistait à ce spectacle, considérant toutes ces choses, s'en retournaient se frappant la poitrine.

49. Tous ceux qui étaient de la connaissance de Jésus, et les femmes qui l'avaient suivi de Galilée, étaient là aussi, et regardaient de loin ce qui se passait.

50. Cependant voici qu'un sénateur appelé Joseph, homme vertueux et juste,

51. Qui n'avait point consenti au dessein des autres, niai ce qu'ils avaient fait, qui était d'Arimathie, ville de Judee, et qui attendait aussi le royaume de Dieu,

52. Vint trouver Pilate, et lui demander le corps de Jésus;

53. Et l'ayant descendu de la croix, il l'enveloppa d'un linceul, et le mit dans un sépulcre taillé dans le roc, où personne n'avait encore été mis.

54. Or, ce jour était celui de la préparation, et le sabbat allait commencer.

55. Les femmes qui étaient venues de Galilée avec Jésus, ayant suivi Joseph, vinrent le sépulcre et comme on y avait mis le corps de Jésus.

56. Et s'en étant retournées, elles préparèrent des aromates et des parfums, et elles s'tinrent en repos le jour du sabbat, selon la loi.

semel ab se rejecto orbata, frustra vanèque alium to jam lapsis seculis expectet.

VERS. 3.—TU ES REX IUDÆORVM? TUNE ES REX ILE IUDÆORVM, quem Christum seu Messiam ipsi vocant? Pilatus de primo accusationis institute articulo nihil interrogat, non tantum quia curæ ipsi non sunt ea quæ Iudaica sunt legis, verum etiam quia novit falsum esse. Nemini dubium esse potest quin Pilatus, vir in rebus agendis acerrimus, suos ubique habuerit, qui certiore ipsum quotidie facerent de rebus publicis, quæ Jerosolymis et in Iudea ac Samaria universa, quibus ipse præaret, quin etiam in Galilæa vicinia, gerebantur. Id sat monstrat historia Galileorum, quorum sanguinem miscuit cum sacrificio, supra 15, v. 4. Intellexerat igitur iamdi quid hominis esset Jesus, et cujusmodi esset doctrina ejus; intellexerat, inquam, hominem esse sanctum et justum, et doctrinam ejus divinam ac salutarem, quæ nullus alias rabbinorum ante ipsum, prout testantur capita 5, 6 et 7 Evangelii secundum Mattheum. Quod non vetuimus tributum dari Cesari in confessio erat, eò quod superioribus diebus hæc de re subdolè rogatus, prudentissime respondisset : Redde que sunt Cesari Cesari, et que sunt Dei Deo, supra 20, v. 25. Denique quod non arrogasset sibi regnum aliquod Cesari adversarium; præter hoc, quod fugerat aliquando, cum multitudine impensis ipsi favens vellet ipsum regem in desertu creare, Joan. 6, v. 15; res ipsa loquebatur, eò quod nullas opes coaceverat, nullos asciceret sibi milites, denique contrario præmisso modo se gereret quæ reges, aut it qui regna hujus mundi ambiant. Nam quod Christum Regem se dixerit, non tam dixerat quād operibus ipsi se declarerat ejusmodi, Christum, inquam, et eum Regem, sed non hujus mundi; nec enim terrenum, sed celestem se esse Regem, paulo ante confessus fuerat, al ipsi adjuratus, cum prædicaret ipsos visuros Filium hominem sedentem a dextris virtutis et venientem in nubibus cœli, supra, 22, v. 69, Matth. 26, v. 64. Porr̄ cum expectaret ipsi, et quidem avide, Christum Regem, iuxta divina promissa, non debetener Iesum criminis loco objicere quod dixisset se eum esse, nisi prius scrutata Scripturas comprehendat ea quæ de Christo prophete prædixerant, minime in ipsum competere. Sed Scripturas ipsi non scrutabantur, præsumpti autem opinione falsi, pertinaciter sibi Christum fore Regem hujus mundi, et quidem maximum, opibusque et armis et regno caterisque mundi bonis florentissimum: qualem cum videnter Iesum hanc esse, rejicabant eum et despicebant, et invidiâ crepantes, quod vir pauper et humili, non absque divinis miraculorum testimoniis, pro Christo se gereret, non tantum eum Christum agnoscere nolant, verum etiam de eo accusant, quod pro Christo Rege se haberet, tanquam hoc ipso esset morte dignus, malentes Cesari idololatriæ jugo æternum se addicere, quoniam hunc pro Rege sibi divinitus promisso recipere. Porr̄ his malitiosis criminationibus suis hoc meruerunt, ut verè jam gens eorum perversa et subversa sit, et exul ubique sub tributo degat, denique Christo

est, eò quod dicat se esse Christum regem. Hoc ergo postremum non nihil inquirendum censut in ipso prætorio, sed mox egressus dixit ad principes sacerdotum, foris ante prætorium expectantes responsum, et ad turras, ad populum, qui magno numero confluxerat, omnique momento accrescebant etiam.

NHIL CAUSE, ob quam condemnandus sit mihi u.

VERS. 4.—NHIL INVENIO CAUSE, propter quam scilicet morte plectendus sit: Græcæ expressius nullum crimen, scilicet mortis, seu morte dignum, siue v. 22 dicitur: Nullam causam mortis invenio.

morte dignus, ceteris aeternum, nullam noxiam, nullum crimen; nam aeternum et causam et poxam utrumque significat; pulnum argumentum criminis aut judicii ut de capite ejus agatur, quod genus ad meum forum periret.

Is nunc nomine, in viro isto quem vos mihi offertis morte afficendum. Diligenti adhuc examine, nihil in accusationibus vestris solidi inventio in quo morte iste plectendus sit; neque ego quid unquam intellexi de ipso sinistro. Publicè accusatum publicè excusat, quia nemo erat qui illius causam ageret.

Vers. 5. — INVALESCERANT, clamoribus. Syrus, clamabant, ut vel clamoribus extorquerent, quod rationibus non poterant. Si enim solent, quos veritas destituit, consci cibi quod argumentis vinceat nequeant, clamore intendere, et varia undique collecta, crimina criminibus, mendacia mendacis accumulare.

COMMOVET, perturbat, excitat in seditionem, nihilque aliud facit à multo jam tempore hactenus.

DOCENS, docendo, doctrinis et prodigiis falsis PER UNIVERSAM IUDÆAM, non minus tantum, sed omnium provinciarum Iudaicarum (quod testari poterunt qui ex singulis praesentes adsum) populum doctrinis se- diatis turbat, omnis regio et omnis populus ab eo perturbatur. Quod enim Iudeam generaliter hic accepit, ostendunt eō quod subiungunt: INCIPENS A GALILEÆ. Auspicata funeralis Jesus Evangelii predicationem in Galilæa, quod vidimus supra 4, v. 15, et Matth. 4, v. 15, 17. Quare inquit: Ille incepit ab extremâ regione nostrâ; si tu nihil adhuc intellexisti mali, id est quia non ante multos dies, hic ubi sedes tua est, commovere copi gentium; aliquin si inquirere velis, intelligens in Galilæa et in omni Iudeâ per hunc omnia esse commota. Galilæa meminerunt partim quia extrema Iudeæ provincia est ad aquilonem, partim ut seditionis suspicionem Pilato ingenerat, revocatis ei in memoriam Galilei illis, quorum non ita pridem sanguinem cum sacrificiis misericera, Judæa item Galilee, aliusque similes seditionis qui ex Galilæa proderant. Annotavit hoc Theophilicus.

Usque huc, ad hanc nusquam civitatem, Iudaici regni metropolis, progressus; quam et ipsam copi commovere, signanter sexta ab hoc die. Quoniam tu innoxium declarare potes, quem universa Iudea, à Dan usque ad Bersabee, patitur jam annos aliquot publice quietis perturbatore? Quin potius memineris plures hujusmodi homines factiosos ex Galilæa?

Vers. 5. — ATILLI INVALESCERANT, scilicet clamoribus, quemadmodum solent illi quos veritas destituit, ut impunitam extorquerent quod ratione non possunt, DICENTES: COMMOVET POPULEM, ad seditionem, doctrinae novitatem, nipo DOCENS PER UNIVERSAM IUDÆAM, prout totam terram promissionis comprehendit, INCIPENS A GALILEÆ, sicut patet hoc, Matth. 4, v. 15, et Luce 4, v. 44. Galilæa meminerunt, ut Pilato suspicionem affectati regni injurient, recordando seditionis Judeæ Galilæi, et super sermone ejus, quorum sanguinem Pilatus cum sacrilegio misericera, Luce 13, v. 1; ISQUE HUC, Iudeæ et regni metropo-

prodidisse, maximo reipublice malo, qui, nisi mox è medio sublati fuissent, periculum erat, ne sedicio prevalueret. In eodem rempublicanum jam versari discrimine per hunc hominem, doctrinam novam, quaqua versis spargentem, ne dubites. Ceterum nec hanc accusationem Pilatus alienus fecit, certior rerum omnium, prout gesta fuerant. Recet igitur in hunc locum scribit V. Beda: Hic accusantium sermonem, et eum qui accusatur innoxium, et eos qui accusant doctes esse perversos. Docuisse enim populum, et à pristini torporis ignavia docendo comovisse, talique actu à Galilæa usque ad Iudeam, hoc est, totum à fine usque ad finem terram reprobationis pertransisse, non eriminis, sed indicium constat esse virtutis. Potuit namque aliquis amator Domini, sicut etiam fecit, eamdem sententiam laudis loco ponere, diceando auditoribus bonis: *Vos scitis quod factum est verbum per universam Iudeam; incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod praedicauit Joannes, Jesum à Nazareth, etc.*, Act. 10, v. 37. Denique Pilatus nos rogandum ab hoc ratus Salvatorum, se magis ipsum natâ occasione cupit ab eo judicando liberum reddere. Hactenus Bada.

Vers. 6. — GALILEAM, mentionem Galilee, Syrus, nomen Galilæa. SI HOMO GALILEUS, id est, an Galilæus, ita ut homo superfluat. Quidam, an hic homo, an vir iste, esset Galilæus.

Vers. 7. — QUOD DE HERODES POTESTATE ESSET, quod Galileus esset, ac proinde de fictione jurisdictione neque Herodes, Herodus subditus, qui erat tetrarcha Galilæe; nam Pilatus Iudeæ præses erat, non Galilæa; vide supra 5, v. 1. Galileus erat Jesus, educatione, et continuâ in Nazareth oppido Galilææ habitatione, usque ad ostensionem sui in Israel; quanquam natus in Bethlehem, oppido Iudeæ, quod non perinde innoterat.

REMISIT, misit, à se ablegavit; capitabat enim omnem occasionem ex extirpandi iudicio Jesu, gnarus quod per invidiam à pontificibus postularetur ad mortem, Matth. 27, v. 18.

AN HERODEM, tanquam Herodis subditum, ac proinde ab ipso judicandum, potius quam à se. Herodes iste, Antipa cognomine est dictus, estque idem ille interector Joannis Baptista, de quo Evangelista supra, cap. 3, v. 19, 20; filius Herodis infantie, de quo Matthæus, cap. 2. Romanorum lex cœvit, inquit Theophylactus, ut unusquisque à principe sue regionis iudicetur; id est tanquam Galilæum, Jesum mittit principi Galilæa; quanvis hæc lege non omnino te-

lim, tanquam illam crescente multitudine invasurus. Verum nec istam accusationem magni fecit Pilatus, ut qui sciret non ad seditionem, sed ad virtutem commovisse populum. Unde ab illa molestia et insidioso iudice se liberare volens, audita mentione Galilæa.

Vers. 7. — UT COGNOVIT QUOD DE HERODES POTESTATE ESSET, id est, tanquam Galileus educatione, Herodi subditus, qui tetrarcha erat Galilæa, Pilatus vero præses Galilææ propriè dicta tantum; nativitas enim Christi in Bethlehem non videtur multum innotuisse: REMISIT EUM AD HERODEM, quanvis non te-

neretur, cum de iudicio Galilæi in Iudeâ apprehensi accusative ageretur. Idcirco bis hic peccavit Pilatus, semel quid ininceps non absolveret, semel quid insontis iudicium permittere tyrranno, incestuoso, adulterio infami. Ceterum hoc quoque gestum est dispensatione divini consili, ut ab omnibus tribunaliis Dominus Jesus referret innocentiam testimoniun, palam traductus pontificum principumque Iudæorum criminalibus.

ILLIS DIES, utpote paschalibus: nam Jerosolymam, ubi templum erat, ad celebrandum pasche solemnitatem, omnes undique Iudei convenire debebant, juxta legem Exodi 23, v. 17. Erat autem Herodes hic natus Iudeus, patre propheto.

Vers. 8. — VISO JESU. Nunquam viderat, quam in ipsius ditione fere conversatum: non enim opera pretium duxerat domo egredi, ut prophetam videret, nisi forte (ut Joannem) captivum teneret. Inter ceteras, haec premam pro nobis subiit Jesus, quod, fatigatus hict, à Pilati patatio, constricte vinculis, ductus sit ad Herodis, iustiter nongenterum quinquaginta quinque pedum (seu, ut Adriomius loquitur, trecentorum quinquaginta gressuum) et variis iudicibus exhibitus iudicandus.

GAVIUS EST VALDE, tum ob honorem sibi exhibendum, ut erat ambitious, tum eo quod AUDIERAT. Græcè οὐδὲν audiret, quo modo legitur et in multis libris Latinis; audiret, haecen scilicet multa, non vituperio, iudicio aut condemnatione, sed laude et admiratione digna.

EX MULTO TEMPORE, quo fama Jesu ad eum pervenerat, supra 9, v. 9.

ET SPERABAT, ac proinde speraret, SIGNUM, miraculum aliquod, qualia plurima audierat ab eo edita, tum in Galilæa, tum in Iudeâ; cum Joannes, quem ipse familiariter noverat et occiderat, nullum unquam edidisset.

VIDERE, quod ipsius oculos delectaret ac pascere; curiositate ductus, non pleteat.

AB EO, honoraturo regiam majestatem, vel ea causa ut liberari posset ex manibus inimicorum.

Vers. 9. — AUTEM, igitur

neretur. Agebatur enim de reo in Iudeâ capto et accusato de delicto, tanquam ibidem commiso, de quo non erat Herodes extra ditionem suam iudicare. Fecit hoc ergo species honorandi Herodem, sed revera sui ipsius causa. Porrò Herodes iste Antipa dictus est, qui et Joannes baptistam occidit, filius Herodis Magni infantie, sub quo Christus natus fuit. Qui et IPISE JEROSOLYMIS ERAT ILLI DIES, paschalis celebrandi causa, sicut omnibus Iudeis præceptum erat. Nam Herodes iste patre proseculo natus, religione Iudeæ erat.

Vers. 9. — HERODES AUTEM VISO JESU, GAVIUS EST, etc., ET SPERABAT SIGNUM ALIQUOD VIDERE, id est, miraculum aliquod quo curiositatem suam pascere; quod sibi, pro dignitate personæ sua, et officio iudicis quod sustinebat, non dubitabat sibi concedendum esse, ut faciliter liberaretur. Quia in peccato tentationis Dei peccavit; nam et August., lib. 10 Confess., c. 35: In ipsa religione tentatur Deus, cum signa ei

MULTIS SERMONIBUS, multis verbis, ad curiositatem vanitatemque compositis, verbi gratiâ, quisnam esset, an Joannes ex morte redivivus, an ex veteribus prophetis aliquis, undem habere potestatem edendi miracula illa quae de ipso narrabantur, an non vellet in Ipsi gratiam aliquod hujusmodi miraculum edere, que esset doctrina illa nova quam spargeret, et cetera.

Nihil RESPONDERAT; non tantum nullum edebat miraculum, ad quod faciendum sermonibus suis eum provocare Herodis mens erat, verum neque multis verbis verbum unum redebat: quod, ut crudelitas tyramni, ita verba, responso indigna essent, quæ non ad suam aliorumque salutem dirigebat, sed ad curiositatem, ut eliceret unde suos oculos auresque pascere posset. Sed neque decebat, inquit Titus, ut celestia signa coram illo ederet, qui præstigiis spectandis, quam divina virtus miraculis cognoscendis, addicitione erat. Dat evangelista intelligentiam, quod Herodes facile absolvisset liberasseque Jesum, si miraculum aliquod in eius conspectu patrare, et interrogatis ejus satisfacere voluisse; sed institutum fuisse Jesu, miraculis et sermonibus, ut non ad auditorum curiositatem aut propriam jaçantiam, ita nec ad suam ipsius à morte corporis liberationem, uti, quam decreverat pro hominum salute obire.

Vers. 10. — STABANT AUTEM, quamvis etiam starent ex adverso Jesu, coram Herode tanquam judice. Nam et ipsi ad Herodem, cum Jesu à satellitibus ducto, pererant, noleant, se à damnatione reflingere, donec è medio sublati esset.

CONSTANTER, continuè et pertinaciter, acriter et intento clamore, miserè metuentes ne quâ elaboretur. Egredi ferabant quod Herodes interrogaret quod ad rem ipsorum non facerent, ad mortem, inquam, inferendam, ad eoque timebant ne, si Jesus Herodi sapienter comiteretur responderet, inquit ejus gratiam signum aliquod, quod non difficile ipsi esse noverant, faceret, liber ab Herode dimitteretur. Urgent itaque et repent perlinaciter ea quæ facere posse putant ab ejus condemnationem, qualia supra, v. 2, coram Pilato produxerant. Atque eō magis admirandum fuit Jesu

prodigia flagitantur, non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam desiderata.

Vers. 9. — INTERROGABAT AUTEM EUM MULTIS SERMONIBUS, ad ejusmodum curiositatem et vanitatem spectantibus. At IPISE NIHIL ILLI RESPONDERAT; quia ad constantiam Christi pertinebat, non responderet, ubi re non postulabat, inquit ubi curiositas et inopia interrogans responso indigna erat. Quam constantiam commendat Cyrianus, de carnisibus Christi Opibus. Non potuit, inquit, vel altitude potestatis interrogata extorquerre responsum. Multo ministris de ceteris signa coram illo ederet, qui præstigiis spectandis addicitione erat, quam divina virtus miraculis veneranda.

Vers. 10. — STABANT AUTEM PRINCIPES SACERDOTUM, etc., CONSTANTIR, id est, pertinaciter, ACCUSANTES EUM; verentes videlicet ne, si interrogatis Herodis, nihil ad suum scopum facientibus, sapienter responderet, vel signa faceret, dimissus elaboretur. Unde

silentium, quod nec tanti principis auctoritas, nec adversarii tam pertinaces criminationes, ad loquendum impulerint.

VERS. 41.—SPREVIT AUTEM, sprevit ergo. Nihil commotus est criminationibus principum, ita ut condemnaret accusatum molitionis rerum novarum, sed satis habuit contemnere à quo videbatur contemni, tanquam semifatuum, ignarum et expertem rerum, qui cum magna de se dici vellet, nihil ubi res postularet prestatre posset.

CUM EXERCITU SUO, cum militibus suis, cum armato satelliti quo cingebatur. Intelligit comitatum Herodis constantem nobilissimis, milibus, famulis; nobilibus, qui honoris causa vel serviebant vel aderant; militibus, lateronibus, qui erant à custodia corporis; famulis denique et servis omnibus generis. Solet aula quoque publicè testatur infra, v. 15.

REMISIT, vincut ut acceperat, nec ipse absolvens innocentem, contra officium justi iudicis, idque ne Iudeorum indignationem incuraret. Facili passus est ut Pilatus eum iudicaret, contentus honore quem Pilatus detulera. Reductus autem putatur Jesus ad Pilatum alia via, eaque longiore, quam venerat, ut pluribus innotesceret ejus captivitas, ac proinde plures accenderentur, qui una cum principibus accurrerent, urgebant et extorquerent eius mortem.

VERS. 42.—ET, hæc occasione, quod Pilatus Herodis, Herodes vicissim Pilatus, iudicium Jesu detulisset: quod testatus esset Pilatus, se nolle sibi vindicare iurisdictionem Herodis.

FACTI SUNT AMICI. Amicitiam conciliat honore invicem prævenire; sed infastus honor et amicitia maledicta, que in Christo persequendo coalescit. Impia pax quam conglutinat Dei injuria.

In ipsa die, illa ipsa die. Additur Graecæ et Syriacæ, inter se, secum mutuò.

IMICITI ERANT. Fortè ex eo quod Pilatus usurpasset iurisdictionem Herodi debitam; ut quod supra, cap. 15, v. 1, miscuisse sanguinem quorundam Galilæorum cum sacrificiis eorum.

AN, adversus, INVICEM. Præludebatur hic Jesus pacem nostram, qui facturus esset ultrae unum, reconcilians Iudeos et gentiles ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicities in semetipso; Ephes. 2, v. 14, 16. Quem finem accepiter Herodes iste, Joannis interfector et regis Christi dignitatis irrisor, dictum est alibi.

VERS. 15.—PILATUS AUTEM, postquam reductus ad ipsum est Jesus.

mirabile fuit hoc silentium, quod nec principis benevoli auctoritate, nec talium accusatorum improbatore, neque contemptu et irrisione aulicorum, mox inde securata, rumpi potuit.

VERS. 41.—SPREVIT AUTEM ILLUM HERODES, tanquam hominem agrestem, vel potius semifatuum, qui, cum maximè opus esset, nihil in propriam causam ad positum vel facere vel dicere nosset. CUM EXERCITU SCO, id est, satellito, quo cingebatur, seu cum comitatu, satellitibus, nobilibus, pedisque, seu ILLUSIT INDUTUM VESTE ALBA; quo loquendi modo significatur illusionem istam sitam fuisse in eo quod album vestem ferret. Sed Graeca sic legunt: Et cum illasisset, induissetque ipsum veste alba, remissemus Pilato: quibus erbis, sicut et Syriaca translatione, significatur alias

nomen sibi vindicasset. Dei sapientia, ut fatua, et Rex regum, ut vanus rex, irridetur; sed quod ex mente Herodis fatalitas sive stultitia signum fuit, id ex parte Dei signum fuit divini splendoris, puritatis atque innocentiae. Solent mortis rei, strâ veste indui; Jesus moriturus candidatus jubetur incidere, tanquam innocentissimus. Ceterum, etiæ totum quod Herodes hic fecit, irrisiois tantum causa fecerit, inquit Titus, attamen id ipsum quod fecit non fecisset, si quid justa ira dignum in eo reprehendisset; fatum enim judicavit, non facinorosum, et irridendam potius insinuavit regi nominis usurpationem, quam severè vindicandam. Quam illius fuisse sententiam, Pilatus quoque publicè testatur infra, v. 15.

REMISIT, vincut ut acceperat, nec ipse absolvens innocentem, contra officium justi iudicis, idque ne Iudeorum indignationem incuraret. Facili passus est ut Pilatus eum iudicaret, contentus honore quem Pilatus detulera. Reductus autem putatur Jesus ad Pilatum alia via, eaque longiore, quam venerat, ut pluribus innotesceret ejus captivitas, ac proinde plures accenderentur, qui una cum principibus accurrerent, urgebant et extorquerent eius mortem.

VERS. 42.—ET, hæc occasione, quod Pilatus Herodis, Herodes vicissim Pilatus, iudicium Jesu detulisset: quod testatus esset Pilatus, se nolle sibi vindicare iurisdictionem Herodis.

FACTI SUNT AMICI. Amicitiam conciliat honore invicem prævenire; sed infastus honor et amicitia maledicta, que in Christo persequendo coalescit. Impia pax quam conglutinat Dei injuria.

In ipsa die, illa ipsa die. Additur Graecæ et Syriacæ, inter se, secum mutuò.

IMICITI ERANT. Fortè ex eo quod Pilatus usurpasset iurisdictionem Herodi debitam; ut quod supra, cap. 15, v. 1, miscuisse sanguinem quorundam Galilæorum cum sacrificiis eorum.

AN, adversus, INVICEM. Præludebatur hic Jesus pacem nostram, qui facturus esset ultrae unum, reconcilians Iudeos et gentiles ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicities in semetipso; Ephes. 2, v. 14, 16. Quem finem accepiter Herodes iste, Joannis interfector et regis Christi dignitatis irrisor, dictum est alibi.

VERS. 15.—PILATUS AUTEM, postquam reductus ad ipsum est Jesus.

modi ante illum fuisse, risu videlicet, sannis, scommatibus. Vox quoque Graeca non significat proprium album, sed splendida et elegantia, et v. 3, præclaræ, et opponitur vesti sordida; unde Syrus veritatem vocem; sed qualcumque coloris fuerit, adhibita videtur fuisse illudens. Jesu causa, tanquam fatui, non facinorosus, in quo regni affectatio potius ridenda esset, quia timenda vel plectenda.

Vers. 42.—ET FACTI SUNT AMICI HERODES ET PILATUS, et quid unusquisque alterius iurisdictionem detulisset, et se mutuo honoraverint: nam Christus, ut significaret se reconciliaturum esse per crucem duos populos, Iudeicum et gentilium, interficiens inimicities in semetipso, ex abundanti duos istos principes

CONVOCATIS. Graecæ, postquam convocasset, simul propius ad se accedere jussisset.

PRINCIPIBUS SACERDOTUM. Graecæ, summos sacerdotes.

ET MAGISTRATIBUS, Graecæ, et principes. Eos intelligit quos sup. 22, v. 66, vocavit *seniores plebis*. Syricus Testamentum Regie editionis scribit, et *principes populi*, seu, et *magistratus plebis*, omittens id quod sequitur, et *plebe*; sed manuscriptum Syriaicum conforme est Latino et Graeco. Omnes convocat Pilatus, si forte vel populus, vel ex omnibus aliquis, patrocineur innocentie et veritati.

VERS. 14.—ORTULISTIS. Cùm ali evangeliste innocentiam Domini diligenter exponant, Lucas eam illustrat lugentissimè. Huc enim narratio totius actionis Pilati, et toties tentate liberationis perire, ut intelligamus et perspicue videamus Jesum fuisse innocentem, et nullo crimen mortem commeruisse, quin potius semetipsum pro alius obtulisse.

AVERTENTEM, abducemt ab obediencia Casaris et legis vestrae.

CORAM VOIS, ne fortè existimaretis veritatem à me celari, illa clam à me convictio. Postquam Pilatus accusationes audisset, examinaverat Jesum solum intus, quod testatur Joannes, cap. 18, v. 5; sed deinde, cùm adversus producunt Jesum et iudicis sententia absolutum, repetivissent principes accusations, examinaverat Jesum iterum, idque coram eis, urgens ministrum ut accusatoribus responderet Jesus, quod habent Matthæus, cap. 27, v. 12, 13, et Marcus, cap. 15, quam sumpsum pro alius obtulisse.

INTERROGAN, cùm interrogaverim, examinaverim.

NULLAM CAUSAM, nullum crimen, nullam noxam, morte scilicet quam vos exposicis dignam.

INVENI. Jesus enim non responderat ad objecta, ut falsa et nihil ad se pertinentia, Math. 27, v. 14; Marc. 15, v. 5; sic enim interpretatus est Pilatus silentium Jesu, tanquam negasset objecta, ipsi vero ea testibus solidissimum argumentum non probaverant.

Ex his, ex eis, Syrus, ex omnibus.

In quibus, de quibus. Non reperio enim ulli eorum criminum obnoxium de quibus eum accusatis.

VERS. 15.—SED NEQUE HERODES, scilicet inventus illum causam, seu crimen morte dignum in eo.

NAM REMISIT VOS, cum Jesu, ad illum, ex cuius dictione Jesus orandum, et sub eâ principiū conversatione, atque adeò ab eâ doctrinam auspicatum, ipsi mihi dixerat, ut potuerit proinde Herodes, res Jesu melius novisse, et cùm ipso quoque Iudeus sit, de

inter se dissidentes ejusdem sue passionis occasione conciliare voluit, ut notat Ambros., in Luc. Itaque Pilatus dixit Iudeis:

VERS. 14.—ORTULISTIS MINI HUNC HOMINEM, QUASI AVERTEMEN, à religione vestra, à tributis Cesari dandis, à Cesare; et ecce ego nullam causam INVENIO EX HIS IN QUIBUS EUM ACCUSATIS, qui videlicet doctrina ejus populum compostum et morigerant esse facti: principum iura confirmari, Cesari quod Cesaris est, reddi jubens; ne regnum eius contentiosum aut seditionis est, sed ad testimonium peribendum veritati.

legis vestra controversias me certius judicare. Nam his de causis rejeci cognitionem ad illius tribunal.

Ecce, ut mirum sit vos pergere urgere viri mortem.

NIHIL DIGNUM morte, nihil quod vel verbis vel rebus ipsi significaret esse dignum morte. Inditus ueste albâ tanquam illusione dignus; sed non est sententia mortis adversus eum pronuntiata, nec crux humeris ejus imposta, aut lapides cervici appensi, vel laqueo collu injectus; aut aliquid aliud *actum est ei*, scilicet Jesu ab Herode, qui his testatur eum mortem meruisse; quod utique non omisisset, si dignum morte comprehendisset. Ex hoc loco egrégie liquet quo modo humanum consilium pudebat, et promovebat tam consilium Dei. Consilium Dei erat tueri Christi innocentiam; hominum, illum nulli sceleribus obnoxium ostendere; quod ut fat, hinc et inde, ab uno iudice ad alium, gaudent illum ducere, ut ab omnibus dignus morte iudicetur. Sed quod longius circumducunt, eò manifestior et testatior fit innocentia ejus.

VERS. 16.—EMENDATUM, castigatum, correptum, quo modo veritatem infra, v. 22; postquam castigavero, jussero castigari per lectores meos. Si quod leve delictum admissum erat absque crimen capitali, eum qui deliquerat solebant Romani presides virgis aut flagellis cedere; atque hoc peccata genus dictum fuit coerio. Quandocidem tam Herode quam me justice, inquit Pilatus, nihil commisit morte dignum, non possum eum interficere, sed dimittere cogor: quia tamen vos offendit, verbi fortasse, jubeo eum verberibus cedi, ut vobis satisfaciem, ne temere videatur a vobis accusatus; hujusmodi enim delicto puniendo, si quod sit, sufficere debet flagellare. Ille exorbitare Pilatus incipit, dum consentit in castigationem innocentis. Hoc quidem agit, ut illat innocentem minore poena, itaque placatis Iudeorum animis, abstinere possit ab inferenda majori; vult mitigare Iudeorum furorem, et crudelitatem saturare innocentis flagris, ne cogatur afflicere morte (iuror enim iraque, eum sit appetitus vindictæ, mitescere et quiescere solet, si egregie punitus est in quem fertur); nam seditionis metu non audet innocentem dimittere impunem. Sed humanum est hoc consilium, ex dubiis malis minus eligens, quod Dominus non probatur. Nam si mala facienda non sunt ut vestiant bona, Rom. 3, v. 8, multò minima facienda sunt ut videntur mala. Nam neque ita vitantur; postquam enim deflectere cooperat Pilatus à iustitia, et tentaverat quod non debuerat minus malum, magis quod voluit non effugit; nam postquam flagellasset

VERS. 15.—SED NEQUE HERODES, supple, illum inventi in eo mortis causam, seu crimen, qui NIHIL DIGNUM MORTE ACTUM EST EI, id est, nihil ab Herode factum est contra eum, quo significaverit re vel veritate esse morte dignum, sed solum illusione.

VERS. 16.—EMENDATUM ERGO ILLUM DIMITTAM: Graecæ, castigatum. V. 22, veritatem corripam eum, id est, viris aut flagellis tanquam penâ mitiori eum castigabo; quan peccatum Romanii criminibus non capitibus adhibebant. Fecit horum iustitiam inquit quidem, sed tamen, ut Iudeorum furori aliquo modo satisficeret, quorum animos Jesus offenderat.

innocuum, tandem etiam crucifixit. Quare à principio ne tantillū quidem recedere debuit à justitia ob gratiam metumve quorūvis; sed innocentem constanter defendere debuit et dimittere illesum, nec permittere, quod in se esset, ut quisquam posthā ei esset molestus, malis que timerentur, Dei providentia commendatis.

VERS. 17. — NECESSE AUTEM HABERAT, scilicet ex consuetudine, Casaris decreto firmata. Syrus scriptis: *Mos enim erat. Ubi notandum, quod pro coniunctione autem legit enim, quasi sententia Pilati fuisset: Castigatum dimittam eum, necesse est enim ut unum vobis hoc festo dimittam. Atque aliam fuisse Pilati mentem, satis constat ex aliis evangelistis, nempe, ut Iudei Jesum, non flagellatum aut casum, sed illesum nihilque passum, festo donarent. Quare rectius Græcē et Latīnē legitur coniunctio, autem ut intelligas, Pilato, postquam dixerat: *Eundemdat ergo eum dimittam, venisse in mentem, consuetudinem diei festi, et statim vissum fuisse. Jesum illasum festo donari, quām innocentem vel circa mortem affligi.**

PER DIEM FESTUM, in die festo.

UNUM captivum. Supple ex aliis evangelistis: Rogavit igitur eos utrum malent dimitti ob gratiam diei festi, et Jesum innocentem, an Barabbam sceleratissimum.

VERS. 18. — EXCLAMAVIT AUTEM SIMIL UNIVERSA TURBA, instar leonis rugiens. Græcē, ad verbum, *exlamant autem per universam multitudinem*, et principes scilicet, et plebs a principibus persuasa.

TOLLE, aufer ē medio, interfice. *Gens sancta*, inquit Theophylactus, *rabiē in cædē fuit; et gentilis Pilatus cædē aversatus.*

HINC, præ contemptu hanc nominant.

VERS. 19. — QUI ERAT, qui quidem erat: nam verba sunt evangeliste.

FACIT, excitatam ipsi auctore.

IN CIVITATE, Jerosolymorum.

ET HOMICIDUM, et simul ob homicidium ē in seditione perpetratum.

MISERUS, conjectus in CARCEREM, ut opportuno tempore post diem festum occidetur, quāvis morte dignissimus. Hunc prætulerunt Jesu in concedendo vita beneficio; tanta fuit eorum perversitas.

VERS. 20. — AUTEN; sic est et Syriacē: nam Græcē legitur ergo.

LOCUTUS EST, usus hujusmodi verbis: *Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?* quæ à Mattheo et Marco referuntur.

AD EOS AUTEM, scilicet principes sacerdotura et magistratus et plebem, quos supra, v. 14, convocabat pilatus.

VOLENS, id est, ēa mente, eo fine ut dimitteret.

VERS. 21. — SUCCALAMABANT, inclamabant.

CRUCIFICE. Ingemant crucifige, propter desiderium veniam.

VERS. 22. — TERTIÖ DIXIT, scilicet volens dimittere Jesum: *tertiū autem, ex quo ab Herode reductus fuerat Jesus: primò enim egit ut festo donaretur, su-*

prā, à v. 14 usque ad v. 19; secundò, sicut sit ut una cum Barabbā dimitteretur, supra, v. 20; tertio, hic co[n]atur castigatum absolvere. Scipit etiam, antequam ad Herodem misset, tentaverat eum liberare. Non frustra circumstantias istas tam sedulò narrarunt et incularunt evangelista, quia nostrā magnopere intererit scrire, Jesum non prius damnatum esse à Pilato, quām tertio et scipit absolitus esset ejusdem ore, ut intelligamus, non sui ipsum nomine fuisse damnatum, sed pro nostris peccatis. Inde etiam colligere licet quām voluntarius ad subeundam mortem fuerit Jesus, qui ut neglexit propenso illo in se uditus affectu.

QUID ENIM, quidnam, eninverò quid MALL. Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus; 1 Pet. 2, v. 22, ex Isa. 53, v. 9.

CAUSAM, crimen, ut supra, v. 4.

MORTIS, morte dignam (quo modo Syrus explicat), multò mīnus cruce.

INVENIO, Græcē, invent, facta exquisitio diligissimā.

CORPIAM ERGO ET ILLUM DIMITTAM; Græcē, postquam igitur castigavero eum dimittam. Quandoquidem nihil morte dignum commisit, et tamen vos offendit, castigabo eum per lictores meos, et castigatum dimittam. Hic intelligendus est Pilatus fecisse, quod supra, v. 16, proposuerat, et alio consilio in mentem incidente distulerat, quemadmodum dictum est, v. 17. Conscientia enim discruciant, ad varia confutat liberandi præsidia. Ille igitur contigit, quāquam id Lucas non exprimat, quod Joannes ait cap. 19, v. 4: *Tunc apprehendit Pilatus Jesum, et flagellauit.* Nimirum, quod Lucas omisera, supplevit Joannes, declarans quæ fuerit ea correptio de quā apud Lucam, flagellatio scilicet.

VERS. 23. — AT ILLI, non contenti correptione seu castigatione Jesu, flagellatione, inquam, dirissimā, permisserunt ut Pilatus flagellaret Jesum (gratum enim eis hoc fuit, et omen præludium subsecutæ crucis), sed postquam flagellatus est, nequaquam permisserunt ut Pilatus dimitteret eum, verū institerunt, postulantes magnis clamoribus ut crucifigere.

VOCIBUS MAGNIS. Videtur hoc potius jungendum cum postulatione, quam, quod Syrus fact, cum instabant.

POSTULANTES. Quandoquidem prases negabat eum legibus posse damnari, quippe innocuum, curatum autem est per principes sacerdotum et seniores ut Jesus publicè postularetur, et publicè postulatio[n]is vi extorqueret mors ejus.

INVALESCEBANT, increscabant, ita ut tumultus proximè secutus videretur.

VOCES INSANÆ, eorum, magistratum et plebis, si-gnanterque principum sacerdotum tanquam ducum (additur enim Græcē atque Syriacē Euthymio suffragante, eorum et principum sacerdotum) quos id minimè decebat. Notavit hoc etiam Joannes cap. 19, v. 6: *Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri*

clamabant dientes : Crucifige, etc. Interpres noster Græcē non legit illud, τὸν ἀγρεπτον.

VERS. 24. — ET PILATUS, Pilatus igitur, vel Iudeus Pilatus, metuens tumultum ac seditionem.

PETITIONEM, τὴν ἀτράξα, postulationem seu postulatum; ut fieret quod illi postulabant et efflagitabant; non judicavit, sed postulatum ipsum. Non judicavit Pilatus Jesum ex suo animo, sed ex arbitrio Iudeorum, nec judicavit esse cruce dignum, sed, ut praetextus civitatis, publicè tumultus aversor, judicavit illum potius concedendum esse postulantibus, quām ut seditionem in civitate oriri patetere.

VERS. 25. — DIMISIT AUTEM, itaque dimisit.

EUM QUI PROPTER HOMICIDUM ET SEDITIONEM MISERIARUM IN CARCEREM. Maynili evangelista circumlocutione describere quām nominare Barabbam, ut rei dignitatem ob oculos ponat.

QUEM PETERANT, scilicet illi qui docebant eum, ruitiles scilicet.

VOLUNTATI, manibus militum, voluntati autem eorum, id est, ut fieret de eo quod illi volebant, ut illos exceperentur in illum quod Iudei volebant.

VOLUNTAS autem eorum erat ut crucifigeretur, ait Euthymius.

VERS. 26. — DUCERENT, abducerent, id est, cum abducerent, scilicet ad locum supplicii.

APPREHENDERUNT, scilicet illi qui docebant eum, ruitiles scilicet.

CYRENENSES; Cyrenum, vertit secundum alios evangelistas.

DE VILLA, ex agro, rure.

POST IESUM, ὥποιον τῷ Ιησῷ, retrō, a tergo Jesu, ἐποιησις adverbial est, non propositio. Non praeditum Jesum, ait Ambrosius, sed sequitur, iuxta quod scriptum est: *Tolle crux tuam, et sequere me.*

VERS. 27. — ILLUM, scilicet Jesum.

MULTA; innumera haui dubium, ut erat referta hominibus ciuitas eo die, utpote Paschæ.

TERRA POPULI, vulgi, præter primates; ut solet ad spectacula hujusmodi concurrere vulgus, eoque magis quā persona mortis supplicio afficienda singularior et celebrior est.

ET MULIERE, inter quas, non dubium, erat et Maria mater Jesu, cum ecce[m] huius b[ea]tus discipulis, de

VERS. 27. — SEQUEBANT AUTEM ILLUM TERRA MULIERUM, que plangebant, manibus videntib[us] pectus vel femora tundenda, crines vellendo, et similibus signis doloris praferendo, h[oc] enim propriè est plangere; ET LAMENTABANT EUM, id est, fluit et lugubri sermo vicem ejus deploabant. Solet enim sexus inferior pro illis etiam qui morte digni sumi in lacrymas commoveri, et damnatorum exitus, pro naturæ communis consideratione, misereri, inquit Leo, sermon. 10 de Passione. Quāquam hæc doloris testimonia ex innocentie et beneficiaria ejus recordatione proflixissime verisimili sit.

VERS. 28. — CONVERSI AUTEM AD ILLAS, corporaliter, dixit: FILII JEZALEM, id est, mulieres Jerosolymitanae, ut ta[bi]la Hebreas phrasit, SOLITE FLERE SUPER ME, tanquam in oriente et miseratione, sicut eum delectabat. Unde idem L[evi]: Placuisse qui damnatur pro miscere impunitus, et lignarium Domini sublimpendi, quia non decubat loculus triumphi ue-

quibus infra, v. 49; sed turba erat mulierum Jerosolymitanarum præcipue, quod datur intelligentem versus proxime.

QUE, etc., mulieres. Nota quid mulieres planxisse dicuntur, non viri; vel enim viri ipsi damnaverant et ad cruentum postulaverant Jesum, ac proinde sequentur, ut morientem levit aspicerent, quod ait V. Beata; vel, ut non perinde ad placitum proclives sunt ac mulieres, nec crebat pericolo viris palam se monstrare amicos Jesu, non ausi sunt animi dolorem prodere. Verisimile est enim quosdam in eā turbā, memores doctrine ac miraculorum Jesu fuisse studiosos, et in misera illâ deflectione exigua sibi reliquias servasse Deum.

PLANGEBANT ET LAMENTABANTUR. Lamentari est oris et oculorum; plangere manum. Delectabant, deplorabant modis omnibus ejus vicem, non humano solim (ne enim latrones lamentatae dicuntur), verū etiam grato ac pio affectu, virum innocentem et justum, de quo omnibus optimè meritum, ad crudelissimum crucis supplicium rapi. Valuit harum planetus ad damnandum implam nefandisque virorum crudelitatem; nec enim aliud poterat imbelli sexus adversus confratrum, magnatum præsentim, impietatem.

VERS. 28. — CONVERSUS, facie versā, erant enim aut à tergo aut à latere.

AD ILLAS, mulieres lamentantes.

DIXIT, magnanimi constantia.

FILLE JERUSALEM. Mulieres Jerosolymitanæ phrasit Hebreas dicuntur filie Jerusalem, tanquam matris, genitricis, inquam, nutritrices et protectrices.

NOLITE FLERE SUPER ME, ne deflectatis me, propter supplicium mortis ad quod abducor; me inquit solū aut præcipue. Non absolutè prohibet ne deflectant mortem suam, quam ipsomet paulò ante horrebat, et luxerat, et fuerat deprecatus, supra 22, v. 42, 43; Matth. 26, v. 37, 58, 59; sed ne illam ut deflectant tanquam que ipsi vel soli vel præcipue sit nocturna.

Sed magis deflecte vos ipsas et filios vestros; vobis enim et filiis sive liberis ac civibus vestris, quoniam clamor ille fuit: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*, Matth. 27, v. 25, plus nocebit supplicium hoc mortis quod subeo quam mihi. Nam malum lamenta victorianam. Adde quid calicem passionis usque ad facies libere volunt, dūm et illud solatii genus rejeti, quod ex auctorū commiseratione et compassionē obvenire solet. Est autem prohibito, verbis quidem absoluta, sed sensu comparativa; q. d.: *Cujusmodi et illa*: MISERICORDIAM VOLO, NON SACRIFICIUM, ut alibi dicunt est; ET SUPER FILIOS VESTROS, huius peccati anciores et heredes. Unde Scriptura: SUPER FATUM PLORA, DEFICIT ENIM SENSI. Quoniam præcipue fletum impetrare videatur, propter supplicium magnitudinem, quod eis impendebat. Nam ratione fletus reddit.

VERS. 29. — QUONIAM ECCE VENIENT DIES, obsidionis futore per ROMANOS, 13, quibus dicent, homines et maxime mulieres. BEATE STERILES ET VENTRES, etc., ET UERA QUE NON LACTAYERUNT. Per hæc tria idem quidem significatur, sed cum magis exaggeratione, videlicet per quam beatas esse mulieres que libera

quidem quod mihi afferet, momentaneum erit, bonum verò eternum; eterna vita ac gloria mea, eterna salus eorum qui credunt in me.

VERS. 29. — QUONIAM. Dat rationem quare seipsas et liberos civesque suos potius defere debent; de-nuntians instare cladem non vulgarem, sed diram et prius inauditam, in qua palam earna divina ultio.

Ecce rem expectantibus principibus et civibus vestris, nunc prospérabit ager, et exultantibus, arbitribusque optimè secum agi, quod eis detur me in cruce agere.

VENERANTUR brevi; et exoriantur, etiam verti posse presenti tempore: significat enim, hujuscemodi dies appropinquare et festinare, ut comprehendant eas quas alloquitur mulieres et liberos earum.

DICENT, scilicet homines, id est, dicetur ab omnibus, etiam ab ipsis mulieribus: est enim ferè mulierbris haec lamentatio.

BEATE SUI STERILES mulieres, ET VENTRES, scilicet beati, QUI NON GENERUNT, non pepererunt, ET UERA, scilicet beata, QUE NON LACTAVERUNT. His tribus idem unum significatur, beatas esse mulieres steriles; sed repetitio facta variis phrasibus, ad epistas et exaggerationem facit; modis omnibus prædictas esse beatas, quibus nulli sunt liberi; cùm è contrario, male-dicte et infelices haberet soleant hujusmodi, beatae vero et benedictae, quibus numerosa est proles. Ex effectu causam dat intelligendum, tempus summae tribulationis instare, à qua nullus futurus sit liber; ejusmodi, quo matres, quarum beatitudine ex copia liberorum astimari consuevit, ipse optatur sicut nullos sibi esse liberos, et aliorum omnium iudicio à copia liberorum infelices censemuntur, ob malorum, que non solùm ipse, verum etiam liberi earum patientur, magnitudinem. Steriles enim sola propria mala tolerabunt; matres vero et propria et filiorum mala ferre cogentur; natura enim, non minus, ne dicam magis, tanguntur filiorum, quam propriis malis; ut nullus ab illorum dierum tribulatione immunitur. Comparatione igitur matrum, steriles beataverunt, quia earum calamitas non augebitur calamitate filiorum.

VERS. 30. — TUNC cùm venerint dies illi ultionis divinae, INCIPIENT DICERE, id est, dicent, scilicet homines, vos nimis et filii civesque vestri, MONTIBUS vicinis, vel illis in quorum fugerint speluncas à facie tribulationis.

OPERANTE, tegite nos, suffocate, interficie nos. Assumptis verbis Osce prophetas (qua sunt vos hominum, extrema partim patientium, partim metuentium mala) adhuc amplificat Jesus rem, tribulationem adeo

careant, quorum scilicet calamitatibus non torqueantur. Nam intolerabilior solet matribus esse dolor de afflictione filiorum quam de propriâ

Vers. 30. — TUNC INCIPIENT DICERE MONTIBUS, pro malorum tunc praesentiam magnitudinem, et impenditum expectatione ac metu: CADETE SUPER NOS; ET COLLIBETIS: OPERITE NOS. Eadem et ista sunt, familiari Hebreis repetitione; q. d. Utinam vel montium

gravem fore, et multiplici ingentium malorum congre-rie ac timore constantem, ut homines, potius quam illam perferant, optaturi sint vel miserabilis morte presentibus malis eripi; judicantes satius esse montium ruinis opprimi vel absorberi, terræ chasmate, quam inter seuos diuturni exiti cruciatus tabescere. His igitur declarat Dominus, quod seipsas potius et liberos suos deplorare debent muliercula ista, ut-pote quibus longè graviora mala sint expectanda quam sibi, idque propter hanc injustum sit interfectionem, quod tacitè intelligendum dat. Mens igitur eis est ut intelligant, quod cooperamus dicere versus 28, suppleme mortis, ad quod abripitur, plus nocturnum ipsis et filiis civibusque earum, quam sibi; utpote quibus brevi pariturum sit ingerens malum, non momentaneum, sed diuturnum, adeoque eternum, excidium, inquam, civitatis ac ciuium Jerosolymorum gentis Judaicae, ex hoc seculo primum, tum et altero. Impletus est enim haec Christi propheta, partim in ultione illâ a Vespasiano et Tio de Judeis sumpta, que viventibus plerisque harum mulierum, et præserit liberiorum earum, accidit quadragesimo circiter post anno, partim in ultione à morte secutâ, cùm ex hoc mundo ad summam et que nunquam deficit in infernum aerumnas, gens illa perfida est condemnata. Haec ulti quoqâ sit gravis, verbis exprimi non potest; de illâ vero Jesus discipulis suis prædictar, Matth. 24, v. 21: Erit tunc tribulatio magna, qua non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet; et supra 21, v. 25: Ve! pregnantis et nutrientibus in illis diebus; erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic. Sed nascitur hic difficultas, quare dira ad eo committetur Dominus mulierculis istis, quae non tantum non erant causa mortis dominice, verum etiam agrè ferebant innocentem ac justum virum ad mortem abripit, fletu planctuque id testantes? Responde quod Dominus, occasione quidem ex ea fletu accepta, haec prædictar, sed non tam illis quibus earum liberis, sit committitus; nec tam earum liberis, quâm civibus Iudaicis omnibus, quos in earum et liberiorum earum personis præstinxerit. Nam quod ad has ipsas et earum liberos attinet, potuit fieri ut earum occulatum fuisse semini ligni non prorsus aridi, quod postea genere fidei in Christum produxerit. Ergo significat Christus, non sic se exposuit impiorum libidini, quin Deo curâ sit, et in deformi illo ac sordido habitu si à Deo respici, impios vero Judeos, qui nunc quasi victores superbè triumphant, non diu insane letitiae fore compotes, quia paulò post secutur sit incredibilis conversio, ex horribili, quod impendet, Dei iudicio.

ruinis opprimeremur, vel hiatu terra absorberemur, ut, quanvis horrendo celeri tam mortis generi, cri- peremur mali. Significat enim Christus homines tunc mortem desideratores, qua fuit ab eis: nam, ut prædicti Matth. 24, vers. 21, erit tunc tribulatio magna quibus non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Justè autem haec passuros Judeos, declarat subjecta pulchra similitudine.

VERS. 31. — QUA. Confirmat ratione esse consentaneum id quod prædicti, nec diu stare posse Ju-deos, quorum matura iam sit iniqtitas, quin ire di-vine ignis illos incendio correptos devoret.

In VIRIDI, Graecè, in humido, succulento.

LIGNO, arbore.

Hec seva ac crudelia FACIUNT, scilicet homines, id est, furentur, Hebraicè phrasit; Deo scilicet permittente.

In ARIDO ligno seu arbore quid FIERI? scilicet ab hominibus, quid facient homines, id est, sequuntur est longè majora et graviora fieri. Metaphoricè alludit ad excisionem combustionem arborum; seipsam ve-rò comparat arbori virenti, plena succo optimo, et optimorum fructuum feraci, ac proinde minimè digna igne, excisione aut morte, tum propter justitiam et innocentiam, quam ipse etiam judex Pilatus mox fuerat palam testatus, tum propter beneficia plurima in Judeos collata, doctrinae, sanitatis, et cetera, de quibus publicius constabat. Verè lignum vitæ, quod non solùm ipsum in se vivit, nullà peccatorum aut cupiditatem carie vititum, sed omni virtutem generi perpetuo floret, verum etiam aliis virtutis scatentes, intus Deo mortui, infideles atque impii, nullus proferrent fidei aut honorum operum fructus, imò plurimos malorum operum, inter ceteros hoc omnium terrum parviciuum sui Salvatoris, apertissimè prouide excisione, combustioni, morti. Dicit ergo, usus argumen-to à minori ad majus: Si arbor viridi et feraci non paretur quin igne comburatur, multò minis tandem paretur arida, ad nihil aliud quam ut sit ignis pabulum utili. Si ergo justus, innocens et omnibus utilis, dira morti traditor ac permittor, quantum magis id contingit vobis et filiis civibusque vestris, impisi, nocentibus, et consummatu mortali-tati! Sic apostolus Petrus, Epist. 4, v. 18: Si justus vir, id est, non sine tribulatione, salvabitur, impius et carum occulutus parebut? Et Jeremias, cap. 49, v. 12: Hoc dicit Dominus: Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent; et tu quasi innocens reliqueris! non eris innocens, sed bibernibes. Summa est, preposterè lamentari mulieres, nisi timul expectent ac metuant horrible, quod sceleratis civibus suis impendet, Dei iudicium.

VERS. 31. — QUA SI IN VIRIDI LIGNO HEC FACIUNT, id est, si tam dira Deo permittente ei judicante perpe-truant in me, qui velut arbor virens et focundâ gratiâ, justitâ et honorum operum fructibus plenis, excisione et combustionē minimè dignus sum, in ARIDO QUID FIERI? id est, quid aquem est fieri in gen-tem istam Iudaicam, quae propter impietatem et omnis boni sterilitatem velutar arida exsiccata calamita-tem respiceret.

Vers. 31. — PATER, DIMITTE ILLIS, non solùm pen-tantie injurie tam meæ quam tuæ, sed etiam culpam. Nam his verbis impetravit Judeos non tantum veniam, si ponuerint, sed etiam fidem et agnitionem tanti peccati, et conversionem, ut penitenter. Ut enim, Cyprianus, serm. de Passione, Christo

VERS. 32. — ALII DUO NEQUAM, alii duo, non inno-centes, qualis Jesus, sed nequam; κακούς τοι, malefici, facinorosi.

CUM EO. Itaque non solùm in crucifixione, quod Marcus annotavit, cap. 15, v. 28, sed et in eductione ipsâ, impletum est id quod Jesus ipse, supra, 22, v. 57, de futurum predixerat ex Isaïa: Et cum ini-quius deputatus est.

UT INTERFERENTUR, prout fuerant meriti.

VERS. 33. — CALVARIE, scilicet locus. Graecè et Syriacè est nominativus Calvaria; sic enim locus voca-batur Colgotha, Calvaria.

LATRONES illos, τοὺς κακούς τοι, illos maleficos seu nequam, ut veritatem superiori versu.

VERS. 34. — JESUS AUTEM DICEBAT, interea dum crucifigeretur, aut potius crucifixione peracta, cum statueretur sublimis.

DIMITTE hanc injuriam, quam et in te et in me ad-mittunt, quā non solùm me, sed et te offendunt gra-vissime. Significat disperdere Deo Patri indignam hanc sui tractationem, eumque paratum pro merito ulcisci; tamen non se desideraret ut vindicet, sed ut contra ignorat, se enim omnia ex parte ignorare. Hac ratione confirmat doctrinam suam Math. 5, v. 44, dat: Orate pro persequentiis voce; dum non solùm vindictam remittit illis à quibus injustissime simulant et crudelissime tractatur; verum etiam, de illorum salute magis quām de suis cruciatibus sollicitus, medetur illis à quibus vulneratur, et vitam procurat illis à quibus occiditur, salutem eorum commendans Patri. Non tamen ait disertis verbis se dimittere illis, quia actu perpetratis nequitamque agnoscentibus cri-men, non est offerenda venia, quippe contempturis et adhuc incapacibus remissionis ac venie. Quare et quod Patrem orat ut dimittat, ita intelligit, ut oret eos adduci, prius quidem ad peccati agnitionem ac detestationem, deinde verò ad abolitionem et justas vindictas condonationem.

ILLIS qui me crucifigunt. Non loquitur nisi de lis à quibus in crux adligitur, sed loquitur, et de gentibus quorum jussu manibusque, et de Judeis quorum procuratione ac consensu, affligitur cruci.

NON ENIM SCIUNT. Addit rationem quā adduci Pater videt ad ignoscendum, ignorantium; sed an ejusmodi ignorantiam intelligat quae extenuet peccatum, an ejusmodi que aggravet, disputatur: ego, pro varie-tate personarum pro quibus orat, variam intelligere credo ignorantiam, nuna extenuantem, dum gentiles respici et quosdam è rudi vulgo Judeorum; nuna-

parebut? Porro, quanvis nonnulli, haec supra dicta extendant ad personas aternas, in quibus sine dubio haec verba etiam maximè vera sunt, directè tamen videtur Christus ad Jerosolymitanis exsiccata calamita-tem respiceret.

Vers. 34. — PATER, DIMITTE ILLIS, non solùm pen-tantie injurie tam meæ quam tuæ, sed etiam culpam. Nam his verbis impetravit Judeos non tantum veniam, si ponuerint, sed etiam fidem et agnitionem tanti peccati, et conversionem, ut penitenter. Ut enim, Cyprianus, serm. de Passione, Christo

aggravantem, dum principes majoresque Iudeorum, qui ex pluribus argumentis, presertim vero operibus, Iesum cognoscere potuerint, esse Christum Filium Dei viri, nisi sic excedasset eos malitia eorum, quod ait de illis Sapientia, cap. 2, v. 21; ut non tantum non se offendere Deum, verum etiam recte agere putarent, praetulisse loci et gentis sue, dum interficerent Iesum, Joan. 11, v. 48, 50. Fuit haec ignorantia crassa non solum ex sapina, verum etiam affectata, procurata ministrorum voluntariis invidiis, offidique actionibus; ignorantia tamen fuit, quod testantur Petrus, Act. 5, v. 17, et Paulus, 1 Cor. 2, v. 8, et ejusmodi ignorantia, que adducere posset Patrem ad ignoscendum, quia pro�ris desperatum erat de hominum salute, nisi singularis eius misericordia subveniret, qui desperatis rebus libenter succurrerit. Incipit igitur hic Jesus in cruce sacerdotem agere; ante omnia, pro eorum a quibus injuria pateretur ignorantia, orans et hostiam seipsum offerens, absolutissimum patientie charitatisque exemplar; cuius et exaudita esse orationem tum evasit manifestum, cum a resurrectione Iesu, quidam militum filiorum Romanorum, quod habent historie; aliquot Iudeorum milia, et multa turba sacerdotum, quod habent Acta apostolorum, cap. 4, v. 4, et 6, v. 7, in eum crediderunt, et quem sceleriter fuderant sanguinem, biberunt ad salutem.

QUID FACIUNT, quid faciunt; nesciunt se peccare, multaque minus quantum admittant peccatum. Nesciunt igitur esse crucifixum Christum Filium Dei vivi, Regem gloriae; 1 Cor. 2, v. 8.

DIVIDENTES, Graecè, dispergientes, dividentes inter se.

VESTIMENTA EJUS, tunicaem exteriorem et interiorum.

SORTES, Graecè, sortem.

VERS. 35. — STABAT POPULUS, magna multitudine, spectante successum rei, sicut fieri solet, quando super ipsum publice de aliquo sumitur.

ET DERIDERANT, Μαντρίζοντες, à ποτέ, nasis, est naso suspendere, idem fortasse quod movere caput, ut loquuntur priores evangelistae ex pharsi Hebraicis, nam Lucas Graecè peritius fuit.

PRINCIPES, intellige tam populi quam sacerdotum. Lucas enim, inquit Augustinus, lib. 5 de Cons. evang., cap. 15, quia principes dixit, nec addidit sacerdotum,

orante, malignum perfidia demum credidit et intellexit; nam effectus illius orationis fuit quod tot milia statim crediderunt, et quod usque ad quadragesima annos tempus penitentiae reliquias dilatavit, ut Hieron., quest. 8, ad Hediblam: Ita factio munivit praeceptum quod, Matth. 5, deederat: *Orae vero perseguuntibus vos;* sicuti, Isaia 55, predicitur erat: *Et pro transgressioneis rogaibi.* Nos ENIM SCIENT quid faciunt, quantum scelus perpererint, se scilicet Dominum gloriam, Filium Dei crucifigere. Eandem ignorantiam allegat Petrus, act. 5, v. 17: *Sicut quia per ignorantiam fecisti, sicut et principes vestri.* Quae quisnam in plurimis erat sapina et crassissima; in multis, maxime principibus, affectata; quarum illa

magnis nomine generali omnes primates complexus est, ut ibi possint intelligi et scribere et seniores; quos sciencie affliti evangelistica simili nominant.

CUM EIS, cum populo. Hoc Syrus omittit, sed non omittit adverbium, etiam, ut Latinus. Non solum igitur illi qui forte fortuna illac preterabant, sed et qui spectandi gratia illac aderat populus, Jesus dereliquerunt.

DEI ELECTUS. Epithetum Messiae, sumptum ex illo loco Isa. 42, v. 1: *Ecce seruus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea.*

VERS. 36. — ET MILITES, ne Iudeis essent dissimiles.

ACCEDENTES propriis ad cum.

ACETER, quasi ad situm quam declaraverat restinguendam. Que crudelior possit esse illusio? nec enim a sedandum situm acetum valet, sed potius ad ascendendam.

OFFERENTES. Unus solus obtulit, quid dicunt Mattheus et Marcus, sed Lucas pluralem numerum posuit pro singulari, sodalito adscribens quod fecerat eum. Etiam illi qui solitudo regni fecerat, nec nomini, denique et Latina, cum Romani. Hujusmodi igitur erat Christi Domini tempore lingua Hebraica, veteri illi litteris quidem respondens, sed non perinde vocibus: quia proinde Pilatus hic unus est, utpote vulgo notum, nam veterem soli docti callabant.

Hic porro tribus linguis, Graecā, Latina et Hebreicā, praecepit totius orbis terrarum; oriens enim Hebreicā, meridiis Graecā, occidens Latinā terē utebatur; scribi iussit Pilatus in cruce frons causam mortis Jesu, quia aderant eo tempore Jerosolymis, ex omnibus orbis partibus, omnis lingua homines; in primis Romani equites militesque non pauci numero, qui in praesidio illac agabant, deinde qui ascendebant ut adorarent in die festo, ut Joannes loquatur, cap. 12, v. 20, gentiles proselyti omnis nationis; denique Iudei ex dispersione omnium gentium, qui tametsi Iudei, non omnes Iudei loqui et legere non vorant, sed singuli lingua in qua nati fuerant utebantur, act. 2, v. 8. Ne quia ergo vel indigena vel peregrinus causam mortis Jesu ignoraret, cautum a praeside est, ea variis linguis evulgata. An autem eisdem linguis latronum causam evulgari, incertum est quidem; sunt qui patent eam consecutudinem magnificentiae et magnitudinis fuisse Romana, quia ita declarare se dominos mundi, ut, si quem morte afficerent, mundum nollent celari causam; certum est tamen quid titulum Jesu ad Iudeorum ignoriam et irritationem varia linguis publicabunt, ut omnibus nationibus essent risu, quorum Rex turpiter crucifigeretur, idque ipsiusmodi agentibus. Porro in dictando titulo divinitus actus fuerat Pilatus, ita quoque in eo triplici lingua evulgando, idque tis linguis quae essent omnium et perfectissime et frequentissime, ac caterinarum veluti matres, quibus proinde ceterae

VERS. 37. — SI TU ES ILLE REX IUDÆORVM, à Iudeis expectatus, qui tanquam rex potens Iudeos esses servatores. Milites sub nomine regis insultant Jesu, exprobantes ei vanam usurpationem regii nominis; non sub nomine Christi aut Filii Dei, quem non voraverat.

SALVUM TE FAC, serva te ipsum: non invokes Eliam, sed tu ipse expedi potentiam tuam, et erige te ex hoc mortis periculo. Regis est regnare et vincere, non vinci et turpiter in cruce perire; q. d.: Non evades manus nostras, miser Rex, nec magis Elias te servabit quam tu te ipsum. Lucas semel complevit volunt, ait Augustinus, loco mox citato, quod à militibus factum et dictum est.

VERS. 38. — ET, pro etiam, quod scilicet maiorem militibus prebuit irridendi occasionem.

SUPERSCRIPTIO, ἴνγραφη, inscriptio, titulus, mortis causa.

SUPER EUM, supra eum, collocata supra caput ejus, in superiori crucis parte.

LITTERIS, et linguis scilicet, Grecis et Latinis et Hebreicis. Tres iste linguae vel hoc nomine Christianis omnibus sunt commendatae, etiam in sacris my-

nornihil culpam minuit, haec etiam salem venie locum facit, nam hominem reddit magis miserabilem, utpote penitus desperatum; idque magis divisa opis indigne, qui rebus desperatis succurrere solet. Quod consideratio maximè in illis locum habet, si qui scientes et prudentes Filium Dei occiderunt, juxta illud quod in parabolâ dixerunt: *Hic est haeres, ventre occidens eum.* Hi enim maximè nesciebant quid facerent, quia maximè ignorabant suam in suo scelere miseris ac cibis; nam, ut Aug., serm. 61 de Tempore, nesciebant se à diabolo, horum facinorum inventore, graviore persecutione pati quam Christo intererant. Valet ergo talis ignorantia eorum si non excusationem, salem commiserationem.

steris, quod sole pro omnibus in cruce Domini fuerint dedicatae, à qua, prater naturalem, alium singulari traxero ornatum. Syrus per adverbia veriti: *Scripta super eum Graecè et Latinè et Hebreicè.* Tametsi porrò littere quibus Hebrei eo tempore vulgo utebantur, figurâ non differunt ab antiquis illis, quibus scripti existant plerique nones veteris Testamenti sacri libri; nam quæ hodie existat Syriacarum litterarum diversitas, primi è Syria Christianis tribuitur ut anterioribus: lingua tameam diversa erat, quam ali Syram Jerosolymitanam, ali cum Nonno poetâ, Joan. 19, v. 20, simpliciter Syracam vocant. Ut enim Hebrei exsultantes Babylone, degeneraverant a veteri lingua Hebreicâ, ita reversi in patriam usi sunt Hebrei lingua mixta Chaldaice, quam tandem etiam miscerunt Graecâ, cum subessent Graecis, denique et Latina, cum Romani. Hujusmodi igitur erat Christi Domini tempore lingua Hebraica, veteri illi litteris quidem respondens, sed non perinde vocibus: quia proinde Pilatus hic unus est, utpote vulgo notum, nam veterem soli docti callabant.

VERS. 39. — UTENS. Creditur is fuisse qui à sinistra Jesu pendebat.

DE HIS QUI PENDEBANT. Syrus addit cum eo.

SI TU ES CHRISTUS, ut videri vis. Dat intelligendum Iudeum esse, utens Christi nomine.

SALVUM FAC, libera a cruce a morte, et nos tecum crucifex. Loquitur suo et socii nomine. Vult dicens: non vales teipsum liberare, multò minus nos, quam timileb id optarimus, pseudochristi. Furiosus obstinationis exemplum in hoc perdidio homine describitur, qui neque inter medios cruciatibus blasphemias cum ferociâ spumare desinit, ita solent desperati homines, quæ effigere nequeunt tormenta, per conuictum oleisci.

VERS. 40. — RESPONDENS, respondendi partes accipiens, loco Jesu ad convicia tacens, sicut homo surdus non audiens, et sicut mutus non aperiens os suum, nec habens in ore suo redargitiones, quemadmodum de ipso predictum fuerat, Psal. 57, v. 14, 15.

ALTER latronum, à dextro Jesu latere suspensus, que verisimilis est plerorunque opinio.

Incepit oburgatio eu, verso ad eum capite, quod unum movere poterat.

DICENS, id est, hujusmodi verbis.

NEQUE TU TIMES DEUM. Syrus ad verbum: *Etimon non à Deo timens tu?* Manifesta hic subest emphasis: eam constituent quidam in nomine, *Deum*, illi ut Deus hominibus opponatur, q. d.: Ne Deum quidem times, si non homines; quidam in verbo, *times*; q. d.: Ne times quidem Deum, si non amas; alii recituli in pronomine secunda persona, tu, opposit principibus, populo, et militibus, quorum mentio

si inter virtutem opera, inquit Aug., credidisset. Porro emphaticum est illud: *Neque tu;* q. d.: Ut non timent Deum, qui nos circumstant principes et Iudei, an non sicut times Deum, quoniam seu quia, in EADEM damnatio es? id est, cum in eodem, quo ipse, sis suplicio, mori scilicet ac iudicio Dei proximus? Nam mors et iudicium Dei impendens per se urget ad coenam amicorum perturbantia, amplexus lamque penitentiam; con sortium verb pœna cum ipso Deo invitad at veniam. Itaque verba ista causam continent car Deum pre